

Ольга Максимович, к. філос. н.

Навчально-науковий центр соціологічних досліджень Прикарпатського регіону ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ ПІДЛІТКОВОЇ МОЛОДІ ПРИКАРПАТТЯ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ УЧНІВ ВИПУСКНИХ КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ)

Olha Maksymovych, PhD in Philosophy

Scientific Center of Sociological Research of Precarpathian region of SHEI "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University", Ukraine

POLITICAL AND IDEOLOGICAL ORIENTATIONS OF PRECARPATHIAN REGION TEENAGE YOUTH (BASED ON THE SURVEY OF STUDENTS OF IVANO-FRANKIVSK GENERAL SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS)

The article is devoted to the results of the study "Value orientations of Ivano-Frankivsk's general secondary institutions' students" conducted by the Educational and Scientific Center of Sociological Research of Precarpathian region of SHEI "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University". This research project has been supported by the Canadian Institute of Ukrainian Studies (University of Alberta) and it has been implemented together with the Department of Education and Science of the Executive Committee of Ivano-Frankivsk City Council in 2015. According to the research methodology, 28 Ivano-Frankivsk's schools have been involved in the research procedure, 774 respondents have participated in this project, which accounts for 68, 7%. The statistical sampling error (with a probability of 0.95) hasn't exceeded 1, 98%. The survey data on teens' political, ideological and geopolitical orientations as well as constructs of the local identity is presented in this paper. It is revealed that the ideological preferences of pupils of the Precarpathian region are predominantly of the right political orientation. The trust indicators related to a number of social institutions are been analyzed. It has been concluded that teens, which are originally from the Precarpatian region, tend to have the highest level of trust in the army and church institutions. However, they have articulated the lowest trust level to the official governmental institutions such as Verkhovna Rada and police services. The geopolitical orientations of the studied social and demographic groups have been examined as well. Additionally, it has been estimated to what extent citizenship identity, as well as the local identity, is considered to be important in terms of the Precarpatian region teens' beliefs. In the long run, it has been concluded that they are mainly media sources that have taken the first stage in the process of teens' political and ideological orientations constructing. The necessity of teens' media and informational literacy deadening has been emphasized, which is to the same extent official institutions' field of professional responsibility.

Keywords: socialization, personality, teenage youth, political and ideological orientation, geopolitical orientation, identity.

Вивчення ціннісних орієнтацій молоді, особливо підліткової, становить актуальне наукове завдання та соціально вагомю проблематику впродовж поколінь. Особливо тепер, в обставинах іманентних соціальних трансформацій сучасного українського суспільства з одного боку та

пришвидшених євроінтеграційних процесів – з іншого. Так, гостроту цієї проблеми кілька років тому цілком слушно констатувала Д. Тарасова, апелюючи до звіту загальнонаціонального опитування, що його провела українська соціологічна компанія GFK Ukraine разом з Центром «Нова Європа» та Фондом ім. Ф. Еберта¹. Зокрема, авторка наголошує, що отримані в ході дослідження дані та їх структура актуалізують потребу глибокого вивчення молоді, особливо підліткової, адже саме ця соціально-демографічна група вже в недалекому майбутньому імплементуватиме власні ціннісні орієнтації, зокрема й політико-ідеологічні орієнтації, в реальні соціальні практики, відіграватиме вирішальну роль у формуванні довготермінового вектору розвитку країни, при тому, що науково обґрунтованих знань про цю соціально-демографічну групу в Україні, її ціннісні вектори та соціально-статусні очікування – недостатньо.

Постановка проблеми. З гносеологічної точки зору потреба у вивченні політико-ідеологічних орієнтацій підліткової молоді зумовлена браком наукових даних про дану соціально-демографічну групу в цілому та політико-ідеологічні орієнтації зокрема. Так, на перший погляд, видається, що молодь як об'єкт соціологічного вивчення достатньо часто потрапляє у фокус наукових інтересів дослідників^{2,3,4} тощо. Однак, вони переважно охоплюють повнолітніх респондентів, тоді як підліткова соціально-демографічна група доволі нечасто постає об'єктом емпіричних соціологічних досліджень з огляду різних на те причин як організаційного, так і інституційного характеру. Дійсно, ціннісні орієнтації молоді віддавна перебувають у центрі уваги соціально-гуманітарних студій загалом і соціології зокрема. Однак, чи достатньо емпіричних даних для того, щоб із високим ступенем наукової вірогідності аналізувати ті чи інші аспекти суспільного життя молоді, особливо підліткової, в Україні? Чи сформовані належні інституційні передумови для проведення масштабних досліджень такого роду в Україні? Чи готове українське суспільство до входження в міжнародні консорціуми і проекти, метою яких є імплементация міжнародних порівняльних досліджень підліткової соціально-демографічної групи, актуальність яких є особливо гострою на прикордонних територіях? Спроба відповісти на поставлені вище запитання неминуче підводить до висновку про соціально-практичну та гносеологічну актуальність даних питань, гостроту яких нещодавно цілком слушно резюмувала С. Романенко на сторінках «Українського соціологічного журналу», наголосивши на потребі та необхідності об'єднання зусиль українських соціологів щодо розробки загальної стратегії проведення наступного етапу моніторингу в рамках єдиної методики під керівництвом відповідного дослідницького комітету Соціологічної асоціації України⁵.

Досліджуючи панораму наукових дискусій з приводу окресленої в публікації проблематики, переконаємося, що, якщо донедавна цінності молоді трактувалися як периферійні та субкультурні орієнтири, які орієнтовно через два десятиліття років по тому будуть домінувати в суспільстві⁶, то в сучасних умовах цей часовий проміжок значно скорочується (головно завдяки пришвидшенню темпів соціального розвитку, скороченню часового інтервалу статусного переміщення в площині соціальних ієрархій, і, особливо, – завдяки практикам самозайнятості, котрі набувають щораз ширшого розповсюдження, особливо в молодіжних колах), в чому, на наш погляд, полягає онтологічний аспект актуальності даної проблематики. Також, з онтологічної точки зору актуальність вивчення політико-ідеологічних орієнтацій підліткової молоді зумовлена цілями розвитку сучасного українського суспільства, євроінтеграційними намірами країни та іманентними трансформаційними перетвореннями. Так, розуміючи, що підліткова молодь становить соціальний

¹ Тарасова, Д. (2018). Хипстери с совком в голове. 8 интересных фактов об украинских миллениалах. *Фокус: щотижневий український російськомовний загальнонаціональний соціально-політичний журнал і щоденний новинний інтернет-ресурс*. <<https://focus.ua/society/390096/>> (2019, вересень, 04).

² Сокурская, Л. (2006). *Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода*. Харьков: Харьковский нац. ун-т им. В.Н. Каразина.

³ Арбеніна, В. Л., Сокурська, Л. Г. (ред.) (2012). *Українське студентство у пошуках ідентичності*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.

⁴ Щудло, С. (2012). *Вища освіта у пошуку якості: quo vadis*. Харків-Дрогобич: Коло.

⁵ Романенко, С.В. (2016). Жизненные планы старшеклассников Одессы (по результатам мониторингового исследования). *Український соціологічний журнал: наукове, інформаційне видання*, 1-2, 58.

⁶ До слова, така точка зору презентована в працях К. Маннгейма, Х. Ортега-і-Гассета, Р. Ингелхарта та ін.; див. напр.: Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton Univ. Press.

капітал країни, ми все ж повинні виробити стратегії і тактики протидії міграційними тенденціям, механізми формування економічно привабливого та ефективного майбутнього в країні. І, в цьому сенсі, розуміння політико-ідеологічних пререференцій підлітків постає важливим конструктом формування порядку денного вже в недалекому майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи наукові публікації розуміємо, що суттєвий внесок у напрямі наукового осмислення окресленої в статті проблеми здійснили представники Харківської^{1,2,3} та Одеської^{4,5} соціологічних шкіл. Скажімо, колективна монографія науковців соціологічного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна висвітлює актуальні проблеми формування молодого покоління в Україні в умовах нестабільного суспільства, розкриває роль таких суб'єктів та агентів соціалізації підлітків як сім'я, освіта, коло однолітків, медіа в процесі формування аксіодискурсу, життєвих стратегій та практик підліткової соціально-демографічної групи⁶. Значний внесок у вивченні проблематики підліткової молоді (особливо на емпіричному рівні) належить дослідникам Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка. Так, в резолюції нещодавньої конференції (за участю представників державних органів виконавчої влади, неурядових організацій, підлітків, надавачів послуг для підлітків, науковців) за підсумками багаторічної праці дослідників у напрямі вивчення проблематики підліткової молоді «Підлітки в Україні: права, потреби та впровадження загального коментаря № 20 у державній політиці» йдеться про потребу визначити кроки, орієнтовані на вдосконалення державної політики щодо забезпечення прав та інтересів дітей підліткового віку в Україні, визначити перешкоди і шляхи покращення діяльності у відповідності до Зауваження загального порядку № 20. Окремі напрацювання авторського колективу інституту в напрямі вивчення окресленої в статті тематики, поміж інших публікацій, викладено також і в колективній монографії дослідників⁷. Проте, вочевидь гострою залишається проблема формування порівняльного масиву даних щодо аксіодискурсу підліткового покоління в Україні (про що вже йшлося вище), а також участі українських дослідників у міжнародних порівняльних дослідженнях, присвячених вивченню підліткового покоління. В цьому контексті хотілося б виокремити ініціативне міжнародне порівняльне дослідження «Молодь на пограниччі Східної та Центральної Європи», проведене серед випускників шкіл деяких прикордонних областей України, Польщі, Угорщини та Словаччини, в рамках якого було проаналізовано роль та значення молоді прикордоння в контексті життєдіяльності регіону, доведено, що спільних рис поміж українськими підлітками різних прикордонних регіонів України більше, ніж відмінностей⁸. Однак, загалом, такі дослідження часто, на жаль, носять або разовий або вузькоспеціалізований характер, а відмінності методології, методики та інструментарію становлять суттєву перепону формуванню висновків моніторингового чи порівняльного характеру, особливо на національному рівні, в чому, на наш погляд, і полягає принципова можливість і необхідність розвитку даних дослідницьких ініціатив в Україні в майбутньому.

¹ Сокурянська, Л. Г. (ред.) (2000). *Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації*. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

² Агамірян, Л. В. (2015). Досуговые практики как фактор социализации городских и сельских подростков. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*, 35, 92-98.

³ Agamiryan, L. (2016). Practices of Leisure of Teenage Youth of Central and Eastern Europe's Borderlands as a Space of Their Value Preferences Realization. *Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies*, 2 (6), 51-65.

⁴ Романенко, С.В. (2016). Жизненные планы старшеклассников Одессы (по результатам мониторингового исследования). *Український соціологічний журнал: наукове, інформаційне видання*, 1-2, 58-64.

⁵ Попова, И. М., Романенко, С. В., Савченко, Ю. М. (2006). Старшеклассник – 2006. Жизненные ориентации и настроения; современная семья: родители и дети. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Соціологія і політичні науки*. Одеса: Астропринт, 11, 10, 89-108.

⁶ Сокурянська, Л. Г. (ред.) (2000). *Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації*. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

⁷ Балакірева, О. М. Бондар, Т. В. Павлова Д. М. та ін. (ред.) (2014). *Показники та соціальної контекст формування здоров'я підлітків*. Київ: ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка.

⁸ Сокурянская, Л.Г. (2015). *Ценностные ориентации подростковой молодежи пограничья Центральной и Восточной Европы (по результатам международного исследования)*. *Методология, теория и практика социологического анализа современного общества*. Харьков: Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, 251-258.

Метою статті є висвітлення результатів опитування підліткової молоді випускних класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Івано-Франківськ¹ в розрізі її суспільно-політичних орієнтацій, ідеологічних преференцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед тим, як вдатися до викладу результатів опитування, акцентуємо деякі теоретичні уточнення. По-перше, як вже йшлося в попередніх публікаціях (наприклад, роботі присвяченій професійній орієнтації, освітнім намірам та кар'єрним очікуванням випускників загальноосвітніх навчальних закладів Прикарпаття), особливості перебігу підліткового періоду соціалізації ми розглядаємо в руслі ідей Г. Холла², К. Гріффіна³, Е. Еріксона⁴, Ш. Айзенштадта⁵, а також І. Кона^{6, 7, 8} та О. Омельченко^{9, 10}.

По-друге, в цій публікації ми трактуємо поняття політико-ідеологічних орієнтацій в концептуальних рамках підходу Т. Алмонда та С. Верби¹¹, тобто в рамках функціоналістського трактування типів культури в суспільстві загалом і громадянської – в тому числі. Зокрема, поняття громадянської культури дослідники пропонують аналізувати в площині кількох бінарних протиставлень, на перетині яких власне і викристалізуються ті чи інші типи політичної культури.

¹ Довідково. Соціологічне дослідження підліткової молоді територіальної громади м. Івано-Франківськ (у рамках угоди про співпрацю між головним управлінням освіти і науки Івано-Франківської обласної державної адміністрації та Прикарпатським національним університетом (№25-С/12), а також у рамках угоди про співпрацю між управлінням освіти і науки виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради та Прикарпатським національним університетом (№2-С/12) та за підтримки Канадського інституту українських студій (Canadian Institute of Ukrainian Studies of University of Alberta)) було реалізоване в усіх загальноосвітніх установах м. Івано-Франківськ. До участі в опитуванні було запрошено усіх учнів випускних класів, опитування носило суцільний характер, поряд з тим в ньому не взяли участь ті учні, котрі з певних причин не відвідували програму навчання на момент проведення польового етапу, чи з особистих міркувань не виявили бажання взяти участь в опитуванні, у зв'язку з чим рівень досягнення цільової групи становить 68,7%. Масив даних становить 774 одиниці аналізу. Статистична похибка (із ймовірністю 0,95) не перевищує 1,98%. Загалом в опитуванні взяли участь 28 шкіл міста.

Окрім Канадського інституту українських студій університету Альберти, який забезпечив грантову підтримку проекту, висловлюємо подяку студентам-практикантам 2014/2015 та 2015/2016 навчальних років напряму підготовки 6.030101 – «соціологія» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, які долучилися до польового етапу реалізації опитування та взяли активну участь у формуванні масиву даних; студентам напряму підготовки 6.020301 – «філософія» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника аналогічних років, допомога яких є суттєвим внеском на етапі формування зведеного масиву даних щодо обробки відкритих запитань опитувальника, а також, особисто тодішньому аспіранту кафедри філософії та соціології Джигіті А. Я., за суттєвий організаційний внесок в реалізацію опитування. Також, висловлюємо вдячність Центру практичної психології та соціальної роботи департаменту освіти та науки виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради, який в рамках згаданих угод про співпрацю забезпечив організаційний супровід та інституційне сприяння проведення цього опитування на теренах обласного центру Прикарпаття.

² Hall, G. S. (1904). *Adolescence. Its Psychology and its Relation to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education: Vol. II.* Digitized by the Internet Archive in 2010 with founding from Open Knowledge Commons and Harvard Medical School. New York: D. Appleton and Company. <<https://archive.org/stream/adolescenceitsps002hall#page/n0/mode/2up>> (2018, березень, 05).

³ Griffin, C. (2013). *Representations of Youth: the Study of Youth and Adolescence in Britain and America.* Cambridge, MA, USA: Polity Press.

⁴ Erikson, E.H. (1950). *Childhood and Society: the Landmark Work on the Social Significance of Childhood.* New York – London: W-W-Norton.

⁵ Eisenstadt, S. N. (1956). *From Generation to Generation: Age Groups and Social Structure.* London: Routledge & Kegan Paul.

⁶ Кон, И. С. (2005). *Дружба.* СПб: Питер.

⁷ Кон, И. С. (1989). *Психология ранней юности.* Москва: Просвещение.

⁸ Кон, И. С. (1980). *Психология старшеклассников.* Москва: Просвещение.

⁹ Омельченко, Е. (2018). «Жертвы и/или насильники». Феномены подростковой сексуальности в фокусе западных теоретических дискурсов. Научно-исследовательский Центр «Регион»: Государственное учреждение Ульяновского государственного университета. <<http://region.zebra.com/resources/books/drug/drug18/>> (2018, березень, 12).

¹⁰ Омельченко Е. (2004). *Молодежь: открытый вопрос.* Ульяновск: Симбирская книга.

¹¹ Алмонд, Г. А., Верба, С. (1992). Гражданская культура и стабильность демократии. *Електронная библиотека «Гражданское общество в России».* <https://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond_Verba.pdf> (2018, вересень, 07).

З точки зору нашого дослідження, бінарна опозиція «раціоналізм (інструменталізм, прагматизм) – ірраціоналізм (емоційна складова політико-ідеологічних орієнтацій)» виглядає гносеологічно перспективною дослідницькою рамкою, позаяк українське суспільство традиційно і стабільно засвідчує низький рівень довіри до соціальних інститутів влади. Також, нам цікавий кут зору «норми – поведінка (діяльність)», адже саме він дозволяє співставляти декларативні та фактичні ціннісні орієнтації, в тому числі й у політико-ідеологічній площині. Також, у статті застосовуються окремі концепти Т. Алмонда та С. Верби, як то «суб'єктивна політична компетентність» та «громадянська культура» (елементами якої постають, в тому числі, також і знання, набуті в процесі соціалізації особистості через відповідні канали та інститути).

По-третє, вагоме теоретичне уточнення стосується підходу до трактування ціннісних орієнтацій підліткової молоді, адже ми розглядаємо політико-ідеологічні орієнтації як складові ціннісного поля особистості. Саме тому, аналіз аксіодискурсу підліткової молоді обласного центру Прикарпаття здійснено опираючись на розуміння цінностей як концепцій життєвих преференцій особистості чи соціальної групи, які відображають здатність особистості чи групи до осмислення соціальної реальності, оціночного ставлення, а також емоційний (афективний) стан та волюнтаристські інтенції, які виступають ключовими мотивуючими факторами соціальної поведінки і діяльності тих чи інших соціальних суб'єктів¹.

Отже, проаналізуємо суспільно-політичні орієнтації учнів випускних класів загальноосвітніх навчальних закладів обласного центру Прикарпаття, звернувшись до отриманої в ході дослідження інформації.

Розпочнемо виклад підсумків дослідження із даних, які ілюструють довіру до соціальних інститутів, функціональними завданнями яких є здійснення влади в тій чи іншій сфері життя суспільства. Як зазначають Т. Алмонд та С. Верба (апелюючи в свою чергу до висновків С. Ліпсета), довіра – індикатор ірраціонального, емоційного вектору політичних орієнтацій². Українське суспільство за роки державності постійно стикається із потребою та необхідністю формування стосунків довіри та взаєморозуміння, котра в розрізі політичного виміру є чи не найгострішою з-поміж інших. «Суспільство без довіри» – недарма саме такою метафорою окреслили свого часу сучасне українське суспільство науковці Інституту соціології НАН України, аналізуючи дані багаторічного моніторингу соціальних змін у країні³.

У контексті довіри до окремих соціальних інститутів (функціональна діяльність яких тією чи іншою мірою пов'язана із імплементацією влади) школярі Прикарпаття найбільше довіряють Збройним силам України (6,63 бала) та церкві (6,51), а найменше – Верховній Раді України (2,76 бала); (рис. 1).

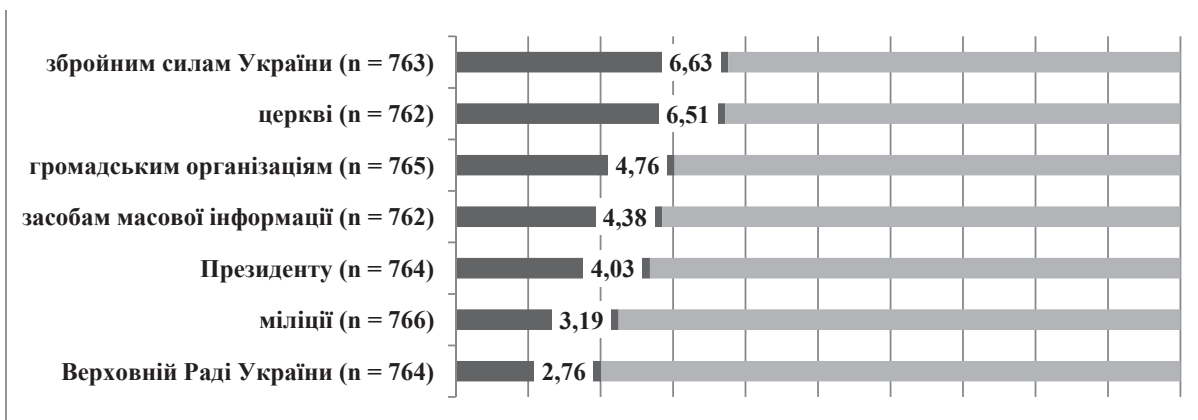

Рис. 1. «Оцініть, будь ласка, Ваш рівень довіри (від 0 до 10, де 0 – «цілком не довіряю; 10 – «цілком довіряю): (сер. арифм. значення)

¹ Сокурьянская, Л. (2006). *Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода*. Харьков: Харьковский нац. ун-т им. В.Н. Каразина, 117.

² Алмонд, Г. А., Верба, С. (1992). Гражданская культура и стабильность демократии. Электронная библиотека «Гражданское общество в России». <https://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond_Verba.pdf> (2018, вересень, 07).

³ Головаха, Е., Костенко, Н. Макеев, С. (ред.) (2014). *Общество без доверия*. Киев: Институт социологии НАН Украины.

Рівень довіри до ЗМІ (4,38) та громадських організацій (4,76) перебуває в площині значень нижчій середнього арифметичного і є практично однаковим. Як з'ясувало дослідження, суспільно-політичні преференції випускників шкіл м. Івано-Франківськ тяжіють в бік політичних ідеологій правого спрямування (рис. 2), однак варто звернути увагу на те, що майже кожен п'ятий школяр остаточно не визначив своєї позиції в цьому питанні на момент опитування, а 16,8 % опитаних відповіли, що не надто й обізнані в питаннях політичної ідеології. Прикметно, що дівчата більш схильні довіряти соціальним інституціям загалом. Також, учні шкіл із гуманітарним нахилом навчання висловили дещо вищі показники довіри аніж учні освітніх установ із природничим нахилом навчання.

Оцінюючи суспільно-політичні преференції випускників загальноосвітніх навчальних закладів обласного центру Прикарпаття в контексті даних по Україні загалом¹ [24], розуміємо, що прикарпатські школярі значно більше орієнтовані підтримувати націоналістичні ідеї.

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання «У політичному спектрі зазвичай вирізняють окремі більш-менш самостійні течії. Нижче наведено декілька таких течій.

Виберіть, будь ласка, одну з них, яка найближча Вам?»

(n = 774; y %)

Привертає увагу і те, що відсоток респондентів для країни загалом і випускників шкіл обласного центру Прикарпаття зокрема, які стверджують, що не надто розуміються на цих течіях практично не різняться, що викликає певні застереження та міркування з приводу потреби привертання уваги до проблеми політичної обізнаності та грамотності українців. Тобто, за ознакою суб'єктивної політичної компетентності 16,8 % опитаних нами респондентів стверджують, що не почувають себе достатньо компетентними, щоб відповісти на питання щодо преференцій в площині спектру політичних ідеологій.

Переважно не визначили своєї позиції учні загальних закладів освіти, тоді як учні спеціалізованих шкіл більш чітко артикулюють свою позицію в даному питанні. Прикметно і те, що учні спеціалізованих шкіл гуманітарного спрямування більш помірковані, частіше обирають ліберально орієнтовані ідеологічні течії.

В рамках нашого опитування ми запитали школярів Прикарпаття, яку країну свого народження вони б обрали, якщо б така можливість у них була. Проективний підхід до вивчення суспільно-політичних уподобань прикарпатських підлітків дозволив зрозуміти ступінь стійкості громадянської ідентичності даної соціально-демографічної групи. Виявилось, що за умови

¹ Українське суспільство. Моніторинг соціальних змін (2016). *Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1992-2016 (таблиці підготовлені канд. соц. наук М. А. Паращевіним)*. <<http://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/dodatki2016.pdf>> (2018, серпень, 01).

гіпотетичної можливості вибору країни громадянства лише половина опитаних школярів м. Івано-Франківськ (44,6 %) надали б перевагу Україні (рис. 3). Серед інших країн світу лідером підліткових симпатій є США, де б хотів народитися кожен п'ятий випускник шкіл м. Івано-Франківськ. Першу десятку обраних країн формують перш за все країни Європейського Союзу (Німеччина, Франція, Польща, Італія, Австрія) та Швейцарія, а також вже згадувані США, Велика Британія, Канада. З-поміж країн колишнього СРСР були названі тільки Росія та Азербайджан, при цьому хотіли б там жити менше 1% опитаних, що вкотре підтверджує міркування про переважно прозахідну світоглядну та геополітичну орієнтацію підліткової молоді м. Івано-Франківськ.

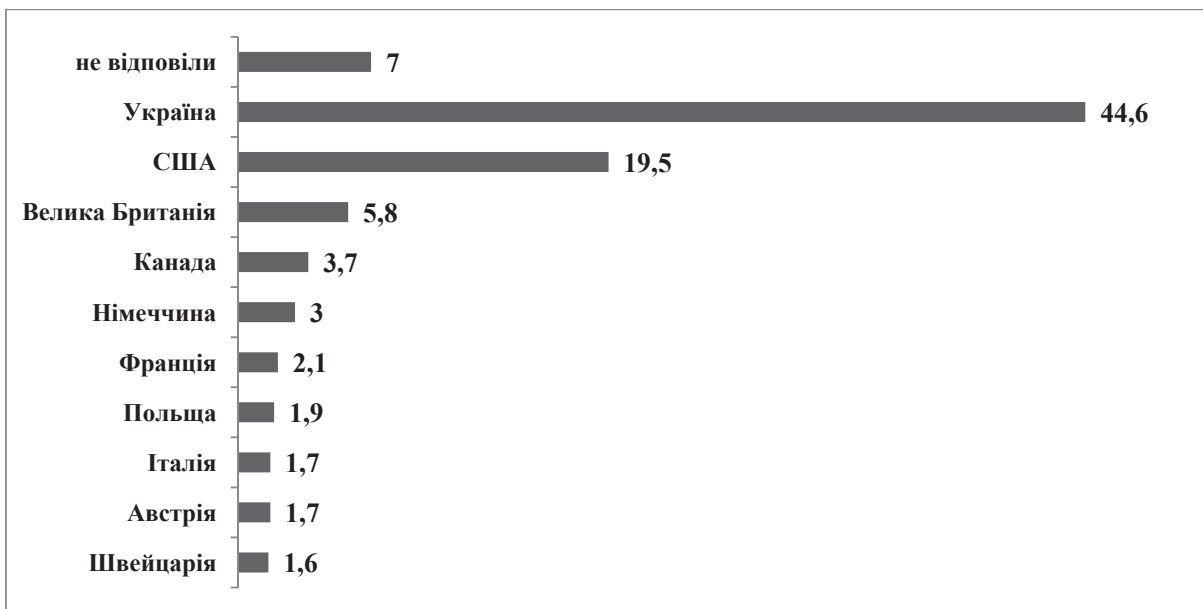

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання «Уявіть, що у Вас є можливість обирати країну, в якій Ви хотіли б народитися. Яку б країну Ви обрали?» (n = 774; відповіли 719; у %)¹

Прикметно, що громадянська ідентичність хлопців стійкіша ніж ідентичність дівчат. Так, хлопці значно частіше обирали власну країну громадянства, тоді як дівчата охочіше надавали перевагу іншим країнам.

Ми вирішили з'ясувати, чи існують відмінності в політико-ідеологічних орієнтаціях випускників з огляду на тип освітнього закладу в межах якого школярі здобули освіту. А тому, взяли до уваги два кейси аналізу, а саме спеціалізовані школи природничого спрямування та спеціалізовані школи гуманітарного спрямування, розглянувши їх на фоні отриманих даних на території Івано-Франківської міської ради в цілому (Таблиця 1).

Так, випускники спеціалізованих шкіл гуманітарного спрямування виявилися більш критичними в своїх оцінках довіри соціальним інститутам, особливо це стосується довіри до Верховної ради України та міліції. Натомість, випускники спеціалізованих шкіл природничого спрямування у своїх оцінках виявилися дещо оптимістичнішими ніж школярі Прикарпаття загалом; особливо сказане стосується довіри до інституцій громадянського суспільства, яка в оцінках цієї групи суттєво вища ніж на території міської ради обласного центру Прикарпаття в цілому. При тому, довіра до церкви та Збройних сил України майже однакова в усіх трьох групах.

Аналізуючи політико-ідеологічні преференції випускників шкіл м. Івано-Франківськ, бачимо, що часка підлітків, які остаточно не визначили своєї позиції в цьому питанні була суттєво вищою у групі випускників спеціалізованих шкіл гуманітарного спрямування (Таблиця 2), адже четверта частина опитаних цієї групи обрали саме такий варіант відповіді.

¹ Перша десятка країн, за частотою номінацій.

Таблиця 1

Співставлення рівня довіри до соціальних інститутів випускників закладів загальної середньої освіти м. Івано-Франківськ¹

Соціальні інститути/ рівень довіри	Випускники спеціалізованих закладів природничого спрямування	Випускники спеціалізованих закладів гуманітарного спрямування	Випускники закладів загальної середньої освіти м. Івано-Франківськ загалом
Верховна Рада України	4,38	3,15	1,7
Міліція	3,19	4,94	1,39
Президент	4,03	4,01	3,89
ЗМІ	4,38	4,31	4,32
Громадські організації	4,76	6,49	3,64
Церква	6,51	6,31	6,21
Збройні сили України	6,63	6,11	6,15
загалом	4,84	5,05	3,9

Таблиця 2

Політико-ідеологічні орієнтації випускників закладів загальної середньої освіти м. Івано-Франківськ (%)

Політико-ідеологічні течії	Випускники спеціалізованих закладів природничого спрямування	Випускники спеціалізованих закладів гуманітарного спрямування	Випускники закладів загальної середньої освіти м. Івано-Франківськ загалом
Не розуміюся на цих течіях	15,2	17,0	16,8
Остаточно не визначив/не визначила своєї позиції	9,8	25,0	19,5
Жодна взагалі	13,7	7,1	7,5
Інша	2,0	0,5	1,7
Націоналістична	9,8	10,7	13,7
Християнсько-демократична	2,0	3,6	4,7
Ліберальна	13,7	14,3	9,3
Екологічна	2,0	1,5	3,7
Соціал-демократична	15,7	9,6	11,3
Соціалістична	5,9	3,6	6,2
Комуністична	0,5	3,6	1,3
Не відповіли	9,7	3,5	4,3

Далі, однаковою мірою випускники спеціалізованих шкіл як гуманітарного так і природничого спрямування більшою мірою підтримують ліберальну течію та менше симпатизують націоналізму, аніж учні по місту Івано-Франківськ загалом, що на нашу думку може бути свідченням вищого рівня толерантності випускників спеціалізованих шкіл в контексті проблематики політико-ідеологічних прераференцій.

¹ Середнє арифметичне значення за шкалою оцінок від 0 до 10, де 0 – «цілком не довіряю»; 10 – «цілком довіряю».

А ось питання про те, чому четверта частина випускників спеціалізованих гуманітарних шкіл стверджували, що не розуміються на цих течіях залишає простір для роздумів та можливо дискусій на цю тему. Ми зі свого боку припускаємо, що це може бути обумовлено вищим ступенем розуміння об'єктивної складності поставленого запитання з одного боку та, можливо, вищою мірою соціальної відповідальності за здійснений політико-ідеологічний вибір – з іншого боку.

В розрізі аналізованих вище груп випускників закладів загальної середньої освіти м. Івано-Франківськ не менш цікавими виявилися і відповіді на запитання про гіпотетично обрану країну громадянства. Так, з-поміж випускників спеціалізованих освітніх установ гуманітарного спрямування лише 25 % обрали б Україну за умови такої можливості. Натомість, у цій групі першочерговий рейтинг преференцій належить США, тут хотіли б народитися 28,6 % респондентів. Натомість, з-поміж випускників спеціалізованих освітніх установ природничого профілю, народитися в Україні обрали б 43,1% респондентів, тоді як надали перевагу США в цій групі 29,4% опитаних. Нагадаємо, що загалом, на території Івано-Франківської міської ради, частка випускників, які обрали б Україну становить 44,6%. Розмірковуючи над цими даними, мабуть, доведеться констатувати що вони залишають більше питань аніж відповідей. Чи й справді виходить так, що рівень та якість освіти може корелюватися із негативним ставленням до своєї країни, із бажанням обрати іншу країну у якості країни де б хотіли народитися українські підлітки у випадку такої можливості? Вочевидь пошук відповідей на ці та інші запитання стане можливим із застосуванням якісних методів вивчення аксіодискурсу підліткової молоді та може становити цікавий предмет аналізу майбутніх розвідок в галузі окресленої в публікації проблематики.

Висновки з проведеного дослідження. Підводячи підсумки аналізу суспільно-політичних та геополітичних орієнтацій, ідеологічних преференцій та конструктів світогляду підліткової молоді Прикарпаття на основі результатів опитування, проведеного серед учнів випускних класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Івано-Франківськ, акцентуємо такі ключові тези:

1. Випускники загальноосвітніх навчальних закладів Прикарпаття задекларували невисокий рівень довіри (за винятком окремих силових структур, зокрема Збройних сил України та церкви) до соціальних інституцій, (особливо законодавчій та виконавчій гілкам влади);

2. Ідеологічні преференції школярів обласного центру Прикарпаття тяжіють в сторону політичних ідеологій правого спрямування, однак привертає увагу і насторожує той факт, що значна частина опитаних респондентів вважають, що недостатньо компетентні, щоб відповісти на запитання, що, на наш погляд, є особливо гострим аспектом, позаяк, саме ці молоді люди уже в недалекому майбутньому отримають право політичного голосу;

3. Геополітичні орієнтації випускників загальноосвітніх шкіл м. Івано-Франківськ впевнено схиляються в сторону США та ЄС, тоді як Росія та країни колишнього СРСР, вочевидь, не викликають симпатій прикарпатської молоді;

4. Громадянська ідентичність опитаних респондентів є відносно стійкою.

5. Характер освітнього профілю закладів загальної середньої освіти в рамках якого відбувається соціалізація та навчання підліткової молоді ймовірно зумовлює політико-ідеологічну орієнтацію аксіодискурсу даної групи.

References:

1. Tarasova, D. (2018). Khipstery s sovkom v golove. 8 interesnykh faktov ob ukrainskikh millenialakh [Hipsters with the Soviet Union Identity in their Head. Eight Interesting Facts about Ukrainian Millenials]. *Fokus: shhotyzhnevyy ukrajinskyj rosijskomovnyj zaghajnonacionalnyj socialjno-politychnyj zhurnal i shhodennyj novynnyj internet-resurs* [Focus: weekly Ukrainian Russian-language nationwide socio-political magazine and daily news online resource] <<https://focus.ua/society/390096/>> (2018, March, 15). [in Russian].
2. Sokurianskaia, L. (2006). *Studenchestvo na puti k drugomu obshchestvu: tcennostnyi diskurs perekhoda* [Students on the Path to Another Society: the Value Transition Discourse]. Kharkov: V. N. Karazin Kharkiv National University. [in Russian].
3. Sokurianskaia, L., Arbjenina, V. L. (2012). *Ukrajinske studentstvo u poshukakh identychnosti* [Ukrainian Students in Search of Identity]. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University. [in Ukrainian].
4. Shhudlo, S. (2012). *Vyshha osvita u poshuku jakosti: quo vadis* [Higher Education in Search of Quality: Quo Vadis]. Kharkiv-Drohobych: Kolo. [in Ukrainian].
5. Romanenko, S. V. (2016). *Zhiznennye plany starshklassnikov Odessy (po rezultatam monitoringovogo issledovaniia)* [Life Plans of High School Students in Odessa (according to the Results of Monitoring Research)]. *Ukrainskii sotciologichnii zhurnal: naukove, informatciine vidannia* [Ukrainian Sociological Journal: Scientific, Information Edition], 1-2, 58-64 [in Russian].

6. Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton Univ. Press [in English].
7. Sokurianskaia, L., Arbjenina, V. L. (2000). *Pidlitok u velykomu misti: faktory ta mekhanizmy socializacii: kolektyvna monohrafija* [Teenager in a Big City: Factors and Socialization Mechanisms: a collective monograph]. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University. [in Ukrainian].
8. Agamirian, L. V. (2015). Dosugovye praktiki kak faktor sotcializatsii gorodskikh i selskikh podrostkov [Leisure Practices as the Factor of Socialization of the Urban and Rural Teenagers']. *Visnik Kharkivskogo natsionalnogo universitetu imeni V.N. Karazina. Seriiia Sotciologichni doslidzhennia suchasnogo suspilstva: metodologiiia, teoriia, metodi* [Bulletin of the VN Kharkiv National University Karazin. Series Sociological Studies of Modern Society: Methodology, Theory, Methods], 35, 92-98 [in Russian].
9. Agamiryan L. (2016). Practices of Leisure of Teenage Youth of Central and Eastern Europe's Borderlands as a Space of Their Value Preferences Realization. *Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies*, 2 (6), 51-65. [in English].
10. Popova, I., Romanenko, S., Savchenko, M. (2006). Starsheklassnik-2006. Zhiznennye orientatsii i nastroyeniia; sovremennaia semia: roditeli i deti [Senior Student-2006. Life orientations and Opinions; Modern Family: Parents and Children]. *Visnik Odeskogo natsionalnogo universitetu. Seriiia: Sotciologiiia i politichni nauki* [Bulletin of the Odessa National University. Series: Sociology and Political Science], 11, 89-108 [in Russian].
11. Balakirjeva O. M., Bondar T. V., Pavlova D. M. (2014) *Pokaznyky ta socialjnyj kontekst formuvannja zdorov'ja pidlitkiv: monohr.* [Indicators and the Social Context of the Formation of Teenagers' Health: a Monograph]. Balakirjeva O. M. Kyiv: JuNISEF, Ukr. in-t soc. doslidzh. im. O. Jaremenka [in Ukrainian].
12. Sokurianskaia, L. G. (2015). Tcennostnye orientatscii podrostkovoii molodezhi pogranichia Tcentralnoi i Vostochnoi Evropy (po rezul'tatam mezhdunarodnogo issledovaniia) [Value Orientations of Adolescent youth in the Borderlands of Central and Eastern Europe (according to the Results of an International Study)]. *Metodologiiia, teoriia i praktika sotciologicheskogo analiza sovremennogo obshchestva* [Methodology, theory and practice of sociological analysis of modern society], 251-258. [in Russian].
13. Hall, G. S. (1904). *Adolescence. Its Psychology and its Relation to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education: Vol. II.* [Digitized by the Internet Archive in 2010 with funding from Open Knowledge Commons and Harvard Medical School]. New York: D. Appleton and Company. <<https://archive.org/stream/adolescenceitsps002hall#page/n0/mode/2up>> (2018, March, 05). [in English].
14. Griffin, C. (1993). *Representations of Youth: the Study of Youth and Adolescence in Britain and America*. Cambridge: Polity Press. [in English].
15. Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society: the Landmark Work on the Social Significance of Childhood*. New York-London: W-W-Norton. [in English].
16. Eisenstadt, S. N. (1956). *From Generation to Generation: Age Groups and Social Structure*. London: Routledge & Kegan Paul. [in English].
17. Kon, I. S. (2005). *Druzhiba* [Friendship], Spb: Piter [in Russian].
18. Kon, I. S. (1989). *Psikhologiiia rannei iunosti* [Early Adolescence Psychology]. Moscow: Prosveshchenie. [in Russian].
19. Kon, I. S. (1980). *Psikhologiiia starsheklassnikov* [Psychology of High School Students]. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
20. Omelchenko, E. (2018). Zherty i/ili nasilniki. Fenomeny podrostkovoii seksualnosti v fokuse zapadnykh teoreticheskikh diskursov [Victims and / or rapists. Phenomen of Adolescents Sexuality in the Focus of Western Theoretical Discourses]. *Nauchno-issledovatel'skii Tcentr Region: Gosudarstvennoe uchrezhdenie Ulianovskogo gosudarstvennogo universiteta* [Research Center Region: State institution of the Ulyanovsk State University]. <<http://region.3ebra.com/resources/books/drug/drug18/>> (2018, March, 12). [in Russian].
21. Omelchenko, E. (2004). *Molodezh: otkrytyi vopros* [Youth: an Open Question]. Ulianovsk: Simbirskaiia kniga. [in Russian].
22. Almond, G. A., Verba, S. (1992). Grazhdanskaia kultura i stabilnost demokratrii /per. s angl. L.L.Galkina [The Civil Culture and Stability of Democracy]. *Elektronnaia biblioteka Grazhdanskoe obshchestvo v Rosii* [Digital Library Civil Society in Russia]. <https://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond_Verba.pdf> (2018, September, 07). [in Russian].
23. Golovakha, E., Kostenko, N., Makeev, S. (Eds.). (2014). *Obshchestvo bez doveriia* [A Society without Trust]. Kiev: Institut sotciologii NAN Ukrainy. [in Russian].
24. Ukrayinske suspilstvo. Monitorinh sotsial'nykh zmin (2016). Rezul'taty natsional'nykh shhorichnykh monitorynghovykh opytuvan'j 1992-2016 (tablyci pidghotovleni kand. soc. nauk M. A. Parashhevinym) [Results of National Annual Monitoring Surveys 1992-2016 (Tables prepared by the Cand. Sc. (Sociology) M. A. Paraschevin)]. <<http://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/dodatki2016.pdf>> (2018, August, 01). [in Ukrainian].